

Creștinul și democrația – reflecții

Ca orice altă realitate a istoriei, și gândirea Bisericii Catolice despre om, pentru a putea fi înțeleasă, trebuie încadrată într-un anumit context istoric. Realitățile lumii contemporane, și nu numai, sunt de natură etică și instituțională, civică. Ca atare, se recere, în orice act al unei cunoașteri mature și profunde, o investigație serioasă a societății în ansamblul ei, în instituțiile ce o compun, ca și a omului, în dubla lui dimensiune, civică și spirituală, în relația lui cu societatea pământească, dar și cu Dumnezeu, cu normele divine pe care trebuie să le cunoască și să le împlinească, ca și condiție esențială a progresului său. Socialul și eticul, religiosul sunt în slujba omului, și în acest fel se creează o democrație, un sistem de valori și de norme ce devin baza conviețuirii umane. Societatea s-a organizat oricând în anumite forme, dictate de condițiile de timp și deloc. Se pune întrebarea dacă în contextul lumii contemporane există acele criterii stabile care definesc democrația, și dacă gândirea Bisericii despre om se încadrează în democrația contemporană¹, ca o rotiță într-un angrenaj mai mare, cel al întregii societăți.

În istoria Europei, de exemplu, democrațiile, ca sistem de valori și conducere în sine, se instaurează abia în secolul al XIX-lea. Anterior, revoluțiile americană și cea franceză, inspirate din filosofia iluministă, au oferit suportul ideologic, însă aplicațiile practice au venit mai târziu. Iar, citite în ansamblul general al istoriei continentului european, ideile iluministe și cultura în general, nu reprezintă o noutate absolută, ci doar o actualizare a filosofiei grecești și a creștinismului, ambele surse fiind complementare în definirea omului și a societății în care el trăiește. Plecând de la "Republica" (400 î.C.) lui

¹ SARTORI, G., *Teoria democrației reinterpretată*, Editura Polirom, Iași 1999.

Platon² despre stat și despre ideea de dreptate, trecând prin operele și gândirea Sfântului Augustin (Despre cetatea lui Dumnezeu, 413-426)³, a lui Thomas Morus (Utopia, 1516)⁴, Tommaso de Campanella (Cetatea soarelui, 1623)⁵, și până la documentele oficiale conciliare ale Bisericii Catolice, "Lumen gentium" și "Gaudium et spes" (1964-1965)⁶, despre Biserică și despre existența și activitatea ei în lumea contemporană, vom descoperi cum de-a lungul timpurilor, oameni luminați au încercat să înțeleagă și să dea conviețuirii umane norme cât mai adecvate, având surse de inspirație și modele diferite

Filosofia antică preluată de europeni ne spune că în societate puterea este exercitată de cetățeni, locuitori ai cetăților grecești sau ai localităților occidentale; este același lucru, doar contextul geografic și timpul diferă, pornind de la cetatea Atenei condusă de Pericle (cca. 495 î.Cr - 429 î.Cr) la Europa în care a trăit Alexis de Tocqueville (1805-1859)⁷. Legea nu este doar o simplă expresie a voinței oamenilor, dar este și norma care judecă acțiunile lor. Legea este înscrisă în natura umană chiar înainte de a fi proclamată de către oameni. Aristotel și stoicii au vorbit despre o antropologie a dreptului, care subordonează voința umană la ceea ce există deja. Democrația grecească reprezintă din acest punct de vedere un exercițiu strălucit al inteligenței, care construiește

² Platon, *Republica*, Editura Antet XX, București 2005.

³ Aureliu Augustin, *Despre Cetatea lui Dumnezeu*, Editura Stiințifică, București 1998.

⁴ Thomas Morus, *Utopia*, Editura Mondero, București 2003.

⁵ Călugărul dominican Tommaso Campanella a rămas în istoria gândirii, alături de Thomas Morus, drept autorul uneia dintre cele mai celebre utopii filozofice, *Civitas Solis, Cetatea Soarelui*, rezultat al propriilor frământări filozofice, dar și al unei epoci atât de agitate, precum cea a Reformei catolice. Vezi: Tommaso Campanella, *Cetatea Soarelui. Poezii filozofice*, Traducere din limba italiană: C.D. Zeletin și Smaranda Bratu Elian, Editura Humanitas, București 2006.

⁶ *Conciliul ecumenic Vatican II*, Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice de București, București 1990.

⁷ Acest gânditor politic, istoric și sociolog, ne-a lăsat lucrări foarte importante: *Despre sistemul parlamentar al Statelor Unite și aplicarea sa în Franța* (1833), *Democrația în America*, *Vechiul regim și revoluția* (1856)

cetatea pe egalitatea oamenilor liberi, fără să-și facă însă scrupule în a exclude pe femei, sclavi și pe străini.

Mai târziu, în perioada post-constantiniană, creștinismul introduce o noutate fundamentală în mentalitatea și modul de organizare și funcționare a localităților și a lumii antice în general. Fără să-și propună explicit să revoluționeze, să schimbe din rădăcini ordinea socială existentă, pornind de la legea fundamentală a iubirii universale și de la egalitatea tuturor în Cristos, ca fii ai aceluiasi Tată ceresc, în simplitatea sa, mesajul creștin afirmă că ceea ce este important este omul, în natura sa de creatură ce vine de la Dumnezeu, ca și întreaga creație, care are aceeași origine. Această creație are o ordine inherentă, iar inteligența umană care participă și izvorăște din inteligența divină, descoperă această ordine și o actualizează într-un determinat loc și timp. Legea umană se elaborează cu ajutorul rațiunii; ea este totdeauna perfectibilă, întrucât mereu trebuie să ia în considerație ceea ce există. Creștinismul, bazat pe Sfânta Scriptură, a elaborat două arhetipuri de gândire creștină: pe de o parte, demnitatea naturală a oamenilor creați după chipul și imaginea lui Dumnezeu (cf. Gn 1, 26-27), iar pe de altă parte înălțarea naturii noastre prin întruparea Cuvântului lui Dumnezeu, de unde derivă și importanța harului divin pentru perfecționarea naturii umane.

Gândirea creștină antică și medievală a fost înclinată să considere mai mult ierarhia ființelor create decât egalitatea lor esențială. Printr-un șir de intermediari, ierarhia permite legătura omului mărginit cu Dumnezeu cel infinit. Această viziune asupra lumii răspândită începând cu secolul al V-lea de către sfântul Pseudo Dionisie Areopagitul a contribuit la consolidarea imaginii societății pământești după modelul ierarhiilor angelice, cerești, și toate împreună se inspiră din modelul Sfintei Treimi. În istoria mântuirii, Tatăl ia inițiativa și decide, Fiul îndeplinește voința Tatălui, iar Duhul Sfânt este dăruit Bisericii. Dogma de credință de la primul conciliu ecumenic de la Niceea (325) oferă gândirii oamenilor un nou model de egalitate în diversitatea funcțiilor: cele trei Persoane care formează Dumnezeu unic, sunt egale în divinitate, onoare, glorie. Din dogma

Trinității, creștinismul a definit noțiunea de persoană, și, în paralel, pe cea a egalității fundamentale a tuturor oamenilor.

Nici gândirea antică și nici cea creștină nu au asociat egalitatea cu numărul persoanelor și nici nu au afirmat că legea reprezintă expresia voinței majorității. În secolul al XIX-lea, Biserica a refuzat cultura liberală care separă societatea de Dumnezeu și legea de natura immanentă a fiecărei persoane. Ea a opus suveranitatea lui Dumnezeu suveranității populare. Mărul discordiei îl constituia contractul social. Acesta presupunea că indivizii decid să se asocieze pentru a se apăra unii împotriva altora, dându-și norme fără să le mai caute în natura umană comună. În anul 1821 Hegel distinge ca forme de asociere a oamenilor familia, societatea civilă, ca joc al intereselor private, și Statul. De atunci, liberalii vor considera că democrația este regimul cu cel mai slab stat posibil, pe când colectivii vor considera contrarul.

După experiența totalitarismelor, comunitatea internațională, în pluralitatea culturilor și experiențelor istorice, își dă o Declarație universală a drepturilor omului, care pune în centrul ordinii sociale și civile demnitatea persoanei umane. Se promulgă astfel o universalitate pe baza căreia va fi posibilă construirea unui viitor de progres și pace. Democrația și drepturile omului sunt indisolubil legate, într-o lume în care libertatea, chiar și după căderea regimurilor comuniste în anul 1989, rămâne privilegiul doar a unei părți a umanității.

La conferințele de la Cairo privind populația și dezvoltarea (1994) și cea de la Pekin despre drepturile femeii (1995), drepturile omului par să recadă din nou într-un canal al individualismului, voluntarismului și pragmatismului. Fondul Națiunilor Unite pentru Populație sprijină intervențiile pentru diminuarea riscurilor și pericolelor sarcinii și nașterii în peste 140 de țări, iar în aceste acțiuni documentele oficiale ale Bisericii Catolice, ca și acțiunile ei concrete în favoarea vieții nu sunt nici înțelese și nici sprijinite așa cum trebuie; dimpotrivă, valoarea intrinsecă, fundamentală a vieții încă din primul moment al conceperii ei, ca și etica creștină privind modalitățile de exprimare ale iubirii

dintre bărbat și femeie, sunt privite cu neîncredere de atâtea persoane și instituții laice și laicizante.

Această alunecare este periculoasă, întrucât noțiunea de democrație este folosită ca leit motiv ideologic pentru a impune relativismul etic. Ne întrebăm dacă nu cumva trăim ultimele clipe ale societății impregnate de creștinism și de sensul grecesc al măsurii. Ce va veni, nu putem ști cu siguranță. În acest nou context, gândirea biblică aliată cu rațiunea universală nu mai este furnizora arhetipurilor și valorilor, principiilor. Individualismul și hedonismul absolut riscă să dezintegreze concepte fundamentale și societatea în ansamblul ei. În actualul context istoric, constatăm mai mult decât în trecut importanța imperioasă a glasului Bisericii care să se audă nu numai în interiorul ei, dar și în afară, pentru a propune și a apăra principiile și valorile fundamentale care l-au definit și îl definesc pe om. Odată reafirmată identitatea umană, va fi mai ușor să înțelegem modul cum instituțiile trebuie să se raporteze la el, și cum trebuie propus omului să se raporteze la instituții, atât confesionale, bisericești, cât și laice, statale.

Deci, putem concluda că misiunea Bisericii și a societății civile în definirea identității omului și a slujirii acestuia pentru binele său integral (democrația) rămâne mereu de actualitate, iar izolarea religiei în spațiul intim și privat al individului reprezintă, după părerea mea, una din cele mai mari gafe pe care legiuitorii de la Bruxelles, și nu numai ei, o pot comite în zilele noastre, o gafă la fel de gravă ca și cea a ideologilor și oamenilor politici din perioada comunistă, care au propus o nouă utopie complet diferită în ideile ei fundamentale de modelele antice, medievale sau chiar moderne. Operele mai sus menționate, ca și gândirea autorilor și a altora, preocupați de a indica modele de societate, reprezintă pentru noi, cei de astăzi, modele și surse de inspirație în construirea inteligentă a unei lumi democratice.

Întrucât istoria este învățătoarea vieții, credem că oamenii prezentului vor culege doar ceea ce este bun din trecut și vor învăța din erorile trecutului lecția de a nu le mai repeta. În plus, credem că în construirea lumii de astăzi și de mâine rațiunea umană va

colabora din plin cu harul divin pentru edificarea unei lumi mai bune și mai drepte, așa cum, sunt convins, fiecare ne dorim.

Anul 2008